

Jani Koskinen

KYMRI-SUOMI Verbisanakirja

Kymri-suomi-verbisanakirja

Jani Koskinen
Kymri-suomi-verbisanakirja

© 2021 Koskinen, Jani

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-4934-0

Kansikuva: Afon Teifi laskee Ceredigioninlahteen Gwbertin kylän edustalla

Kuvauspäivä: 27.6.2019

Kuvaaja: Jouni Koskinen

Esipuhe

Tämä on kaikkien aikain ensimmäinen kymri-suomi-sanakirja ja käsittääkseni samalla ensimmäinen kelttiläisen ja suomalais-ugrilaisen kielen välinen sanakirja. Tällä erää mukana on vain teonsanoja eli verbejä, mutta tulevaisuudessa tarkoituksenani on laajentaa teos kattamaan muutkin sanaluokat. Koska työn valmistuminen vienee vähintään vuosia, julkaisen välietappina verbisanakirjan.

Teos sisältää runsaasti myös sellaista tuoreehkoa englantilaista lainasanastoa, joka usein loistaa poissaolollaan kymri-englanti-sanakirjoissa. Suomenkielisen kymrin opiskelijan ei kuitenkaan voi olettaa välttämättä tuntevan kymrinkielisessä yhteydessä vastaan tulevan lainasanan merkitystä ennestään – varsinkin kun kirjoitusasu saattaa poiketa huomattavasti lainanantajakielen kirjoitusasusta. Lisäksi lainojen merkityskenttä tai -vivahde saattaa olla kymrissä osittain erilainen kuin englannissa. Monissa tapauksissa lainasanaa käytetään kymrissä lähinnä affektiivisimmissa ja slangimaisimmissa merkitysvivahteissaan, kun taas saman englannin sanan käännösvastineena jossain neutraalimmassa ja asiatyylisemmässä yhteydessä käytettäisiinkin todennäköisemmin kymrin omaperäistä sanaa.

Olen sanakirjaa laatiessani käynyt läpi kymrinkielisiä aineistoja ja pyrkinyt löytämään kullekin sanalle sellaiset suomenkieliset käännösvastineet, että ne kattaisivat valtaosan niistä merkityksistä, joissa tiettyä sanaa käytetään kymrissä. Tätä varten olen tehnyt kustakin sanasta verkkohakuja (lähinnä googlella) ja käynyt vähintään silmäillen läpi useita sanan aitoja käyttöyhteyksiä. Verkkohakuja tehdessäni olen jättänyt huomiotta sellaiset hakutulokset, jotka sisältävät ilmiselvästi konekääntäjällä tuotettua tekstiä, eivätkä ilmennä aitoa kielenkäyttöä. Sanakirjalähteistä suurimpana apuna työssäni on ollut *Geiriadur Prifysgol Cymrun* (GPC) verkkoversio. Muita käyttämiäni sanakirjalähteitä ovat Joe Mitchellin kymri-iiri-sanakirja (*Geiriadur Cymraeg - Gwyddeleg*) sekä Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Santin verkkosanakirja *Geiriadur Ar-lein Cymraeg-Saesneg / Saesneg-Cymraeg*.

Kuriositeettina mainittakoon, että joillekin yksittäisille, käytössä hyvin harvinaisille sanoille olen löytänyt sopivan käännösvastineen tarkastelemalla rinnakkain Niclas L. Walkerin kymrintämää novelliantologiaa *Storiâu o'r Ffinneg* (Gwasg Gomer, 1979) sekä alkuperäisiä suomenkielisiä novelleja. Antologia on tähän mennessä tietääkseni ainoa esimerkki teksteistä, jotka on käännetty suoraan suomesta kymriksi. Toiseen suuntaan eli suoraan kymristä suomeen ei ilmeisesti ole julkaistu lainkaan käännöskirjallisuutta. Tämän puutteen aion itse tulevaisuudessa korjata.

Olen pyrkinyt löytämään kullekin sanalle mahdollisimman tarkkaan vivahteetkin säilyttävän käännösvastineen. Kymri-englanti-sanakirjoissa usean vastineen tai pitkän selityksen vaativat sanat on joskus mahdollista kääntää suomeen suoraviivaisemmin jollain johdoksella. Esimerkiksi teonsanoista *sefyll* 'seistä', *eistedd* 'istua' ja *cerdded* 'kävellä' johdetut *sefyllian* 'seisokella', *eisteddian* 'istuskella' ja *cerddet(i)an* 'käveleskellä' kääntyvätkin suomeen helposti frekventatiivisen vivahteensa säilyttäen.

Kymrissä esiintyy kahdeksan digrafia (ch, dd, ff, ng, ll, ph, rh, th) eli yhden äänteen merkinä olevaa, mutta kahdesta kirjainmerkistä koostuvaa kirjainyhdistelmää. Nämä kirjainyhdistelmät luokitellaan aakkosjärjestyksen kannalta itsenäisiksi kirjaimiksi ja aakkostetaan omaan kohtaansa. Näin ollen esimerkiksi sana *nadu* esiintyy aakkosjärjestyksessä ennen sanaa *naddu*.

Erityisesti kannattaa huomata, että *ng* ei sijoitu aakkosjärjestyksessä *n:n*, vaan *g:n* perään. Poikkeuksen muodostavat sellaiset yhdyssanat, joissa *n* ja *g* kuuluvat yhdyssanan eri osiin, esimerkiksi *llun-gopio*, *mwyn-gloddio*, *gwyngalchu* ja *llongyfarch*, jotka aakkostetaan suomalaisen logiikan mukaisesti. Yhdysviivan käyttö on huolitellussa kirjakielessäkin kirjavaa tällaisissa sanoissa. Edellä mainituista esimerkeistä ensimmäistä näkee kirjoitettuna sekä yhdysviivan kanssa että ilman, kaksi keskimmäistä taas kirjoitetaan vain aniharvoin yhdysviivalla ja jälkimmäistä ei ainakaan nykykielessä juuri koskaan.

Omaa äännettään kuvaava digrafi *rh* esiintyy lähinnä sanan alussa. Sen sijaan sanansisäisistä *rh*-kirjainyhdistelmistä selvästi suurimmassa osassa on kyse eri morfeemeihin kuuluvista *r*:stä ja *h*:sta, joista vain toinen kuuluu sanan vartaloon ja toinen esimerkiksi etuliitteeseen tai johtimeen, kuten sanoissa *arholi* ja *parhau*. Tämän takia sanan sisällä esiintyessään *rh* aakkostetaan lähes aina suomalaisen logiikan mukaisesti, mutta sanan alussa omaan kohtaansa.

Ääntiöitten eli vokaalien päälle sijoitettavat pituutta, tavurajaa tai poikkeuksellista painon paikkaa ilmaisevat merkit ^, " ja ' eivät vaikuta aakkosjärjestykseen, eli näitä merkkejä sisältävä sana sijoittuu samaan kohtaan kuin merkkejä sisältämätön mutta muuten kirjoitusasultaan samanlainen sana sijoittuisi. Epämuodollisissa tekstilajeissa ja jopa televisio-ohjelmien tekstityksissä on sitä paitsi hyvin tavallista jättää nämä merkit kokonaan pois kirjoituksesta.

Kymriin vielä syvällisemmin perehtymättömien on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että kielessä esiintyy runsaasti ns. mutaatioita, mikä tarkoittaa tiettyjen kielioppirakenteitten laukaisemaa sanan alkukerakkeen eli -konsonantin muutosta. Tämän takia sana saattaakin löytyä perusmuodossaan sanastosta ihan eri alkukirjaimen kohdalta kuin millaisena se esiintyy kontekstissaan. Jos sanaa ei löydy sanastosta sen kirjaimen kohdalta, jolla se alkaa tietyssä tekstissä tai puheessa tavatussa muodossa, kannattaa yrittää etsiä sitä vielä muitten alkukirjainten kohdalta seuraavan kaavion mukaisesti. Jos tekstissä tai puheessa vastaan tullut sana alkaa esimerkiksi *b*:llä, se voi sanastosta löytyvässä perusmuodossaan alkaa joko *b*:llä tai sitten *p*:llä.

a --> ga
b --> p
ch --> c
d --> t
dd --> d
e --> ge
f --> b, m
g --> c
ha --> a
he --> e
hi --> i
ho --> o
hu --> u
hw --> w
hy --> y
i --> gi
l --> ll, gl
m --> b
mh --> p
n --> d
ng --> g
ngh --> c
nh --> t
o --> go
ph --> p
r --> rh, gr
th --> t
u --> gu
w --> gw
y --> gy

Useitten kymrin teonsanojen yhteydessä esitetään sanakirjassa myös prepositio, joka vastaa tiettyä suomen kielen rektiota. Annettu prepositio ei kuitenkaan välttämättä ole ainoa mahdollinen, vaan samankin teonsanan kohdalla prepositiot voivat vaihdella niin murrealueen kuin myös kielenkäyttötilanteen muodollisuusasteen mukaan. Yleinen esimerkki murrealueittaisesta vaihtelusta on se, että yleiskielessä ja pohjoismurteessa käytetty *i fyny* korvataan etelämurteessa melko järjestelmällisesti prepositiolla *lan*. Kirjavuutta lisää vielä se, että epämuodollisissa kielenkäyttötilanteissa voidaan *i fyny*'stä pudottaa *i* pois ja sanoa (tai kirjoittaa) vain *fyny*. Prepositio *â/ag* puolestaan voidaan usein varsinkin etelässä korvata prepositiolla *gyda/gydag* (joka vielä lyhenee puheessa yleensä muotoon *'da*) ja pohjoisessa myös prepositiolla (*h*)*efo*. Kirjakielen ja pohjoismurteen *allan* korvautuu etelässä prepositiolla *mâs*.

Myös sanojen johtamisessa esiintyy murrealueista vaihtelua. Yksi yleisimpiä esimerkkejä on yleiskielen ja pohjoismurteen teonsanajohtimen *-io* tyypistyminen etelämurteessa muotoon *-o*. Esimerkiksi yleiskielen ja pohjoismurteen muotoa *ffonio* vastaa siis etelässä *ffono*. En tällaisissa läpinäkyvimmissä murrevaihtelutapauksissa yleensä mainitse erikseen kaikkia murremuotoja. Sellaisia murteellisia muotoja, joista sanan yleiskielinen muoto ei ole suoraviivaisesti pääteltävissä, olen kuitenkin sisällyttänyt sanakirjaan.

A

â i = (taivutusmuoto, ks. mynd)

abandonio = hylätä, jättää

abdyctio = siepata

aberthu = uhrata

aberu = laskea (joki)

abiwsio = käyttää hyväksi, loukata

abladu = kulua (jäätiköstä kulumisalueella eli ablaatiovyöhykkeellä)

abseilio = laskeutua köyden avulla

absennu X â'i dafod / thafod = panetella (X:ää), puhua (X:stä pahaa) selän takana

absenoli ei hun = jäädä pois (esim. kokouksesta), jäävätä itsensä

absorbio = sulauttaa, imeä (itseensä), absorboida

absteinio = pidättäytyä, äänestää tyhjää

abwydo = syötittää, viekoitella

acennu = painottaa (kieliopissa)

aciwbigo = tehdä akupunktio

aciwmiwleiddio = akkumuloida

aciwsio = syyttää

aclimateiddio = totuttautua ilmanalaan (vuorikiipeilyssä)

acomodêtio = mukautua, saada mahtumaan

acostio = kovistella

acseptio = hyväksyä

actifadu = aktivoida, aktivoitua

actifeiddio = ks. actifadu

actio = näytellä, esittää, käyttäytyä, toimia

--> **actia dy oed** = käyttäytyä kuin ikäisesi

--> **actio'n od** = käyttäytyä oudosti

acwbigo = ks. aciwbigo

achanu = kailottaa

achlesu = varjella, vaalia, lannoittaa

achluddo = pimentää (takanaan oleva toinen taivaankappale)

achlymu = sitoa (yhteen), yhdistää

Sanakirja kattaa kymrin yleiskielen yleisimmät teonsanat eli verbit, minkä lisäksi mukana on jonkin verran murre- ja slangisanastoakin. Hakusanoja ja esimerkkejä on yhteensä noin 5500. Teos on valmistettu ajatellen ensisijaisesti suomenkielistä kymrin opiskelijaa, mutta se sopii apuvälineeksi myös kymrinkieliselle suomen opiskelijalle.

Teoksen laatija Jani Koskinen (s. 1988 Kirkkonummi) on valmistunut Helsingin yliopistosta maisteriksi pääaineenaan suomalais-ugrilainen kielentutkimus. Sivuaaineopintoja hänellä on useista muista kieliaineista. Hän on julkaissut aiemmin Kymrinmaata sekä muita kelttiläiskielten puhuma-alueita esitteleviä matkaopaskirjoja:

- Unohda Wales, lähde Kymrinmaahan! (Books on Demand, 2020)
- Matkaopas gaelinkieliseen Skotlantiin (Books on Demand, 2021)
- Matkaopas iirinkieliseen Irlantiin (Books on Demand, 2021)

BoD

